

Hakas Eğitim ve Kültür Tarihinde Bir Aydın: Ananiy Timofeyeviç Kazanakov (1886-1950)

An Intellectual in the History of Khakas Education and Culture: Ananiy Timofeyevich Kazanakov (1886-1950)

Şima DOĞAN BALCI (Sorumlu yazar / Corresponding author)

Arş. Gör. Dr., Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları
Ana Bilim Dalı, sima.dogan@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8213-4405

Özet

Bu çalışma, Hakas eğitim ve kültür tarihinin önemli isimlerinden biri olan Ananiy Timofeyeviç Kazanakov'un (1886-1950) hayatını, eğitim faaliyetlerini ve eserlerini ele almaktadır. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Sovyetlerin uyguladığı yerleşme ve kültür devrimi politikaları çerçevesinde şekillenen Hakas yazı dilinin oluşum sürecinde Kazanakov, 1924 yılında kurulan alfabe komisyonuna dâhil edilerek öncü bir rol üstlenmiştir. 1926 yılında Moskova'da basılan ilk Hakasça okuma kitabıyla başlayan yayın faaliyetlerini 1948 yılına kadar sürdüren Kazanakov, çoğunluğu farklı sınıf düzeylerine yönelik dil bilgisi, alfabe ve imla alıştırmaları olan on altı eser yayımlamıştır. Bunların yanı sıra Rusçadan yaptığı edebî ve bilimsel çevirilerle de Hakas kültür hayatına katkı sunmuştur. 1939 yılında yayımlanan yazım kılavuzu ise Hakas edebî dili için bu alanda hazırlanmış ilk çalışma olma özelliğiyle ayrıca önem taşımaktadır. Eğitim alanındaki faaliyetleri ve idari görevlerinin yanı sıra Kazanakov, Hakasçanın hem yazı dili hem de eğitim dili olarak standartlaşmasına önemli katkılar sunmuş çok yönlü bir aydın olarak Hakas kültür tarihindeki yerini almıştır. Bu çalışmayla Kazanakov'un Hakas eğitim ve kültür tarihindeki rolünün ortaya koyulması amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Ananiy Timofeyeviç Kazanakov, Hakas eğitim tarihi, Hakas yazı dili, alfabe komisyonu, ders kitabı

Abstract

This study examines the life, educational activities, and works of Ananiy Timofeyevich Kazanakov (1886-1950), one of the prominent figures in the history of Khakas education and culture. Within the framework of the korenizatsiya and cultural revolution policies implemented by the Soviet government during the first quarter of the twentieth century, Kazanakov played a pioneering role in the formation of the Khakas written language by joining the alphabet commission established in 1924. His publishing career, which began with the first Khakas reading book printed in Moscow in 1926, continued until 1948, during which he published sixteen works, mostly comprising grammar books, primers, and spelling exercise books for various grade levels. In addition, he contributed to Khakas cultural life through literary and scientific translations from Russian. His orthographic guide published

Atf / Citation: Doğan Balcı, Ş. (2026). Hakas Eğitim ve Kültür Tarihinde Bir Aydın: Ananiy Timofeyeviç Kazanakov (1886-1950). *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 26(1), 97-116. <https://doi.org/10.32449/egetid.1941480>

in 1939 holds particular significance as the first work of its kind prepared for the Khakas literary language. Beyond his educational activities and administrative duties, Kazanakov secured his place as a versatile intellectual in the history of Khakas culture, having made important contributions to the standardization of Khakas as both a written and instructional language. This study aims to examine Kazanakov's role in the history of Khakas education and culture.

Keywords: *Ananiy Timofeyevich Kazanakov, history of Khakas education, Khakas written language, alphabet commission, textbook*

Giriş

20. yüzyılın ilk çeyreği, Rusya coğrafyasında yaşayan yerli halklar için hem siyasi hem de kültürel açıdan köklü dönüşümlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. 1917 Ekim Devrimi ile Bolşeviklerin Çarlık Rusyası'nın yönetimini ele geçirmesi, söz konusu dönüşüm sürecini şekillendiren en önemli tarihsel olayların başında yer almıştır. Devrimlerin ardından eğitim, toplumsal dönüşümü gerçekleştirecek olan temel araçlardan biri olarak görülmüştür. Bu doğrultuda okuryazarlığın yaygınlaştırılması, merkezî bir eğitim sisteminin kurulması ve yerli halklar için yazı dillerinin oluşturulması yönünde kapsamlı politikalar uygulanmıştır.

Bu çerçevede, Hakaslar için de bir yazı sisteminin oluşturulması gündeme gelmiştir. Devrim öncesi dönemde Hakaslar arasında standartlaşmış bir yazı dili mevcut değildi; ancak bu dönemde, Hakas sözlü kültür ürünleri ve Hakas ağızlarına ait metinler bilimsel amaçlarla akademik transkripsiyon ve dinî içerikli bazı metinler ise misyonerler tarafından geliştirilen alfabeler aracılığıyla kayıt altına alınmıştır (Baskakov, 1951, s. 92; Baskakov ve İnkijekova-Grekul, 1953, s. 367; Killi Yılmaz, 2010, s. 106). Buna karşın söz konusu girişimler, belirli çevrelerle sınırlı kalmış; geniş bir kullanım alanı bulamamış ve Hakasça ortak, standart bir yazı dili statüsü kazanamamıştır. Dolayısıyla Hakasçanın standartlaşması, ancak 20. yüzyılın ilk çeyreğinde alfabe oluşturma, imla kurallarının belirlenmesi ve öğretim materyallerinin hazırlanması gibi sistemli çalışmalarla mümkün olmuştur. Nitekim bu süreç, dönemin siyasi ortamından bağımsız olarak gelişmemiş; Sovyetler Birliği'nin erken döneminde uygulanan korenizatsiya (yerlileştirme) ve kültür devrimi gibi geniş kapsamlı politikaların bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler, Hakasya'da yerli aydın sınıfının şekillenmesinde, standart bir yazı dilinin oluşturulmasında ve ana dilinde eğitimin başlamasında belirleyici bir rol oynamıştır. Bu süreçte, eğitimci ve aydın Ananiy Timofeyeviç Kazanakov, Hakas alfabesinin oluşturulması ve ilk ders kitaplarının hazırlanması gibi önemli görevler üstlenerek öncü bir şahsiyet olmuştur.

Bu çalışmada, Ananiy Timofeyeviç Kazanakov'un faaliyetlerine odaklanılacak; alfabe komisyonundaki çalışmaları, eğitim faaliyetleri ve

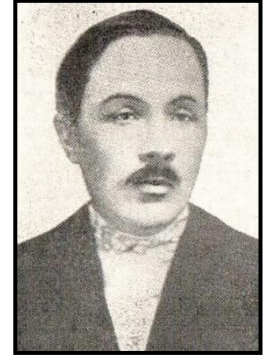
hazırladığı ders kitapları, Hakas yazı dilinin oluşum sürecine katkıları çerçevesinde ele alınacaktır.

1. Ananiy Timofeyeviç Kazanakov: Hayatı, Eğitim Faaliyetleri ve Eserleri

1.1. İlk Yılları ve Eğitim Hayatı

Ananiy Timofeyeviç Kazanakov'un doğum tarihine ilişkin kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Kuzma Mihayloviç Pataçakov'a göre Kazanakov, 14 Eylül 1886 tarihinde, günümüzde Hakasya Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer alan Taştıp rayonuna (ilçe) bağlı Matur köyünde doğmuştur (Pataçakov, 1987, s. 127). Buna karşılık, Kazanakov'un kızı Olga Ananyevna Kazanakova, doğum tarihini 14 Ekim 1888 olarak belirtmiştir (Kazanakova, 1995, s. 8).

Yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Kazanakov'un ailesi geçimini avcılık, balıkçılık ve tarım gibi faaliyetlerle sağlamaktaydı. 1897 yılında, Matur'daki misyoner okulunda eğitimine başlamış ve üç yıl boyunca burada öğrenim görmüştür. O dönemde okulun öğretmeni İvan Matveyeviç Ştıgaşev'dir (Pataçakov, 1987, s. 127). Kazanakov'un eğitim hayatına başladığı bu dönem, esasen bölgede yaşanan daha geniş çaplı bir dönüşümün parçasıdır. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında gerçekleştirilen idari reformlar çerçevesinde, Sibirya'nın yerli halklarının Hristiyanlaştırılması süreci yürütülmektedir. 1884'te "Kilise Okullarına İlişkin Kurallar" onaylanmış ve rahipler öğretmen olmuştur. Bundan sonra Hakasya'da ilk kilise okulları açılmaya başlamıştır. Ştıgaşev'in öğretmenlik yaptığı Matur Misyoner Okulu da söz konusu okullar arasında yer almıştır (Kızlasov, 1993'ten akt. Tugujekova ve Dankina, 2023, s. 217).

Görsel 1: Ananiy Timofeyeviç Kazanakov

Matur'daki bu okulda eğitimini alırken Kazanakov, yetenekli olduğu farklı alanlarla da öne çıkmıştır. Henüz çocukluk yıllarında şarkı söyleme yeteneği ve sesinin güzelliğiyle ön plana çıkan Kazanakov, öğretmeni Ştıgaşev'in dikkatini çekmiştir. Ştıgaşev, yetenekli Kazanakov'un Biysk Misyoner İlmihâl Okulu'na (Biyskoye missionerskoye katehizatorskoye uçilişçe) gönderilmesi konusunda ailesini ikna etmiştir (Pataçakov, 1987, s. 127; Sultrekov, 2016). Böylelikle Ştıgaşev, Kazanakov'un eğitiminde ve geleceğinde hayati bir rol oynamıştır.

Kazanakov'un eğitimine devam ettiği Biysk Misyoner İlmihâl Okulu, kilise-cemaat okulları için öğretmen yetiştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır (Tugujekova ve Dankina, 2023, s. 218). Kazanakov, bu okulda 1900-1905 yılları arasında eğitim almıştır. Söz konusu okul, Kazanakov'un hem düşünce dünyasının hem de karakterinin gelişmesinde etkili olmuştur. Orta boylu ve ince

yapılı olmasına karşın, gür ve etkileyici sesiyle dikkat çeken Kazanakov, çevresinde din görevlisi olacağı beklentisini uyandırmış; ancak kendisi öğretmenlik mesleğine yönelmiştir. Derslerindeki başarısı sayesinde öğretmenlerinin takdirini kazanan Kazanakov, 1905 yılında bu okuldan başarıyla mezun olmuştur (Pataçakov, 1987, s. 128).

Mezuniyetinin ardından aynı yıl Tomsk Öğretmen Enstitüsüne girmiştir. Ancak 1905 Devrimi'nin patlak vermesi eğitim sürecini doğrudan etkilemiştir. Bu süreçte öğrenci hareketlerine aktif olarak katıldığı bilinen Kazanakov, jandarmanın müdahalesi sonucunda bacağından yaralanmış ve ayağında kalıcı bir sakatlık meydana gelmiştir.¹ Devrim olayları nedeniyle enstitünün kapatılması üzerine Hakasya'ya dönüp Hara Üüs nehrinin yukarı havzasında yer alan Sarala altın madenine gelip Andreyevskiy maden ocağında işe başlamıştır. Ardından Taştıp rayonundaki Kızas maden ocağında çalışmıştır (Pataçakov, 1987, s. 128; Mamışeva, 2016, s. 168).

1.2. Meslek Hayatı ve İdari Görevleri

Kazanakov, madenlerdeki çalışma döneminden sonra 1908 yılında öğretmenlik mesleğine geçiş yapmıştır. 1 Ocak 1908 tarihinde Kuznetsk Uyezdi, Mras volostuna (nahiye) bağlı Ust-Anzas'daki okulda öğretmen olarak göreve başlamış ve burada yaklaşık on yıl boyunca görev yapmıştır (Mamışeva, 2013'ten akt. Mamışeva, 2016, s. 168; Pataçakov, 1987, s. 128). Bölgedeki idari değişimlerle birlikte Kazanakov, öğretmenlik kariyerinin ardından yerel yönetimlerde görev almaya başlamıştır. 1917 yılının Haziran ayında Mras Volostu Yürütme Komitesi sekreterliğine seçilerek bu mevkide üç ile dört yıl arasında hizmet vermiştir (Mamışeva, 2016, s. 168; Pataçakov, 1987, s. 128). Bu süreçte 1918-1920 yılları arasında Kuznetsk Uyezdi Sovyetler Kongresi'nin çalışmalarına da katılan Kazanakov, hatıralarında Kuznetsk'te yaşanan kıtlık nedeniyle 20 Temmuz 1920 tarihinde Matur köyüne gitmek üzere yola çıktığını belirtmiştir (Mamışeva, 2013'ten akt. Mamışeva, 2016, s. 168). Bu yer değişikliğinin ardından kendi memleketi olan Matur'a yönelen Kazanakov, 1920 yılının Ağustos ayından itibaren Matur'daki ortaokulda yeniden öğretmenlik yapmaya başlamıştır (Mamışeva, 2013'ten akt. Mamışeva, 2016, s. 168).

Bu dönemde Sovyetlerin ulusal dil politikasında ana dilinde eğitimin yeri ve rolü stratejik bir önem kazanmış; ana dilinde eğitim, politikanın temel ilkesi olarak kabul edilmiştir. Ancak mevcut okulların yerlileştirilmesi ve yenilerinin açılması süreci; yazı sisteminin eksikliği, ders kitaplarının yetersizliği ve uzman kadro yokluğu nedeniyle Sibiryada ciddi zorluklarla karşılaşmıştır. Bu

¹ Kazanakov, bu dönemi otobiyografisinde "1905 Devrimi beni gemiden attı" sözleriyle özetlemiştir. Mamışeva, Kazanakov'un otobiyografisine ait parçalar ile Sovyet ve parti görevlisine ait anketlerin Hakasya Cumhuriyeti Ulusal Arşivi'nde muhafaza edildiğini ve bu belgeler aracılığıyla Kazanakov'un biyografisinin aydınlatılmasının mümkün olduğunu belirtmiştir (2016, s. 168).

bağlamda, yeni kurulan Hakas Uyezdi Yürütme Komitesi (Hakasskiy uyezdnıy ispolnitelnyy komitet), yerli halktan eğitimli bir temsilci olarak Kazanakov'un deneyimini dikkate almıştır (Mamişeva, 2016, s. 168).

Kazanakov'un eğitim sahasındaki bu tecrübeleri, ilerleyen yıllarda Hakas yazı dilinin inşası sürecinde kendisine duyulan ihtiyacı daha da belirginleştirmiştir. Nitekim 25 Şubat 1925 tarihinde Hakas Uyezdi Halk Eğitim Dairesi (Hakasskiy uyezdnıy otdel narodnogo obrazovaniya) bünyesindeki sosyal eğitim müfettişliği (inspektor sotsvosa) görevi için tavsiye edilmiştir. Bu tavsiyenin ardından Mart 1925'te Ust'-Abakan'a gelen Kazanakov, burada yürütme komitesi talimatçısı (instruktor ispolkoma) olarak atanmıştır. Bu süreçte, Kazanakov Hakas alfabesinin oluşturulması amacıyla kurulan özel komisyonun üyeliğine seçilmiştir (Mamişeva, 2013'ten akt. Mamişeva, 2016, s. 168; Pataçakov, 1987, s. 128).

Kazanakov'un meslek hayatındaki bir diğer önemli aşama, 1926-1930 yılları arasında görev yaptığı Krasnoyarsk Sovyet-Parti Okulu'nun Hakas şubesinde öğretmen olarak çalıştığı yıllardır. VKP (b)² Hakasya Okrug Komitesi (Hakasskiy okrujnoy komitet VKP (b)) tarafından görevlendirilen Kazanakov, burada zor şartlar altında önemli sorumluluklar üstlenmiştir. Dönemin imkânsızlıkları içinde zorluklar yaşayan öğretmenlerin ve öğrencilerin durumu ile eğitimin hangi şartlar altında yürütüldüğü, Kazanakov'un 29 Eylül 1926 tarihinde Hakas Bölge Yürütme Komitesi başkanı G. İ. İtigin ve Komsomol sekreteri İ. M. Kişteyev'e yazdığı mektuptan açıkça anlaşılmaktadır:

“Hakas Bölümü'nde 18 kişi öğrenim görüyor. Kış için sıcak tutacak giysileri yok. Soğuktan donuyorlar, aç kalıyorlar. Bazıları kaçmaya çalışıyor[...] Bilgi seviyeleri eşit değil; matematik dersinde grubu ikiye ayırmak zorunda kaldım[...] Gerekli ders kitapları yok, Hakasça ders kitaplarını kendim hazırlıyorum; aynı zamanda çokça çeviri yapmam gerekiyor. Gece gündüz çalışıyorum[...] Tatil ya da bayram ne ki? Ben onu çoktan unuttum... Buradan gitsem suçlarlar. Ağır. Zor. Ama yeni hayat için, yeni nesiller için... Sıkılmak olur mu, dayanmak gerek [...]” (Pataçakov, 1987, s. 128-129).

Kazanakov, 1930 yılında Hakas Özerk Oblastı'nda (Hakasskaya avtonomnaya oblast) açılan Sovyet-Parti Okulu'na geçmiş ve 1940 yılına kadar burada görev yapmıştır. Bu on yıllık süreçte Kazanakov, pedagojik faaliyetlerini Hakas edebî dilinin geliştirilmesi süreciyle eş zamanlı olarak yürütmüştür (Mamişeva, 2016, s. 168).

Bu yıllar, Hakas yazı dili için Latin alfabesinden Kiril alfabesine geçiş sürecini de kapsadığından Kazanakov'un üstlendiği görevler daha da ağırlaşmıştır. Latin alfabesiyle yazılmış ders kitaplarının Kiril alfabesine

² *Vsesoyuznaya Kommunističeskaya Partiya (bolşevikov)*: Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevikler).

aktarılması işlerini büyük ölçüde tek başına yürüten Kazanakov (Mamişeva, 2016, s. 169), sözleşme bedellerinin ödenmemesi ve ağır çalışma koşulları nedeniyle bu süreçte ciddi sağlık sorunları yaşamıştır. Parti yetkililerine yazdığı mektuplarda zor durumda olduğunu dile getiren Kazanakov, bu sürecin kendisine “açlık, korkunç aşağılanmalar ve hastalıktan başka hiçbir şey vermediğini” bizzat ifade etmiştir (Mamişeva, 2013’ten akt. Mamişeva, 2016, s. 169).

1943 yılında Kazanakov, Kızıl Ordu (RKKA) saflarına çağırılmış; 1944’te ise yaşı sebebiyle terhis edilmiştir. Terhisinin ardından Hakas Oblastı Öğretmen Geliştirme Enstitüsünde³ Hakas dili metodisti olarak görev yapmaya başlamıştır (Beloglazov, 1997, s. 166). 1945’te Enstitü bünyesinde Hakas Okulları Bölümü kurulmuş ve Kazanakov da bölümün müdürü olmuştur. Hakas Okulları Bölümü; öğretmen yetiştirme ve yeniden eğitime süreçlerinin yanı sıra Hakas dili ve edebiyatı müfredatlarını geliştirmek, ders kitapları hazırlamak ve Hakas okullarına yönelik Rus dili ve edebiyatı programlarını oluşturmak gibi geniş sorumluluklar üstlenmiştir. Ayrıca yedi yıllık Hakas okullarının tüm sınıfları için bütün derslerde kullanılacak çeviri ders kitaplarının hazırlanması da bu bölümün görevleri arasındaydı. Kazanakov, Fedor Kuzmiç Telgerekov ile birlikte bu kapsamlı ve önemli görevleri başarıyla yürütmüştür (Mohov ve Mohova, 2009, s. 188-189).

Kazanakov’un bu tecrübeleri, aynı dönemlerde temelleri atılan başka bir kurumda da kendine yer bulmuştur. Savaşın sürdüğü 1943 yılında, Abakan Devlet Öğretmen Enstitüsü Edebiyat Fakültesi bünyesinde Hakas Filolojisi Bölümü kurulmuştur. Bölümün ilk başkanı Fazıl Garipoviç İshakov olmuş; Kazanakov da Nikolay Georgiyeviç Domojakov ve Klavdiya İliniçna İntutova ile bölümün ilk eğitimci kadroları arasında yer almıştır (Kızlasova, 2014, s. 127).

Hakas yazı dilinin teşekkülünde ve Hakas eğitim tarihinde önemli roller üstlenen Kazanakov, uzun süren bir hastalığın ardından 30 Ocak 1950 tarihinde vefat etmiştir (Pataçakov, 1987, s. 130).

1.3. Hakas Yazı Dilinin Teşekkülü: Alfabe Çalışmaları ve İlk Ders Kitapları

Hakasya’da kültür devriminin en önemli ayağı, ulusal bir yazı dilinin teşekkülü olmuştur. Bu süreçte, Ananiy Timofeyeviç Kazanakov, alfabenin son

³ 1934 yılında, kısa süreli kurslar aracılığıyla öğretmen yetiştirmek ve yeniden eğitmek amacıyla Batı Sibiry Halk Eğitimi Kadroları Mesleki Gelişim Enstitüsünün (IPKKNO) Hakas Şubesi açılmış; bu birim 1938 yılında N. G. Domojakov başkanlığında Hakas Oblastı Halk Eğitimi Bölümü bünyesinde bir metodoloji merkezine dönüştürülmüştür. Hakas Oblastı Öğretmen Geliştirme Enstitüsü ise söz konusu merkez temelinde; Hakas okulları için ana dili, Rus dili ve edebiyatı alanlarında öğretmenleri yeniden eğitmek; müfredat, ders kitabı ve öğretim materyalleri geliştirmek amacıyla 1944 yılında kurulmuştur (Mohov ve Mohova, 2009, s. 188). Enstitünün tarihçesi ve faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Mohov ve Mohova, 2009, s. 188-192).

hâlini almasında ve öğretim materyallerinin hazırlanmasında önemli bir rol oynamıştır. Nitekim Sovyet yönetimi, ulusal politika geliştirme ile yazı dili, terminoloji ve edebiyatın geliştirilmesi meselelerinin çözüme kavuşturulması ve yerli aydın kadroların yetiştirilmesi ihtiyacının gerekliliğini kabul etmişti. Bu doğrultuda, 1920’li ve 1930’lu yıllarda Sibiryaya halkları için standart bir yazı dilinin oluşturulması ile alfabelerinin geliştirilmesi en öncelikli meselelerden biri hâline gelmiştir. Söz konusu meselenin çözümü, devlet mekanizmasının yerleştirilmesi politikasının başarısıyla doğrudan ilişkilendirilmiştir (Tugujekova ve Mamışeva, 2010, s. 64).

Bu genel çerçeve içinde Hakas yazı sisteminin oluşturulmasına yönelik ilk girişimler, 1920’li yılların başında Minusinsk Uyezdi Yürütme Komitesi’ne (Minusinskiy uyezdnıy ispolnitelny komitet) bağlı Milliyet İşleri Dairesi (Otdel po delam natsional’nostey) tarafından başlatılmıştır. Bu doğrultuda 1921 yılında kurulan alt birimler, Hakasça kitap ve gazete yayımlamak için hazırlıklara başlamıştır (Artemenko, 1966, s. 141; Oreşkova, 2020, s. 137). Bu süreçte Hakas yazı sisteminin oluşturulması, farklı alfabe taslakları ve yaklaşımlar çerçevesinde gelişim göstermiştir.

1921 yılının Temmuz ayında Mihail İvanoviç Raykov tarafından 30 harften oluşan bir alfabe taslağı geliştirilmiştir. Raykov, büyük ölçüde Rus harflerini temel alarak geliştirdiği bu alfabe taslağı aracılığıyla Hakasların eğitim sürecini kolaylaştıracağını savunmuştur (Artemenko, 1966, s. 141-142). Aynı yıl Tadar miçigi adıyla 24 harften oluşan daha sade bir alfabe önerilmiştir. Bu alfabe literatürde uzun süre Terentiy Dmitriyeviç Maynagaşev’e atfedilmiş olsa da Kuzma Mihayloviç Pataçakov, söz konusu çalışmanın aslında kardeşi Stepan Dmitriyeviç Maynagaşev’e ait olduğunu ileri sürmüştür. Pataçakov, Terentiy Dmitriyeviç Maynagaşev’in bir alfabe hazırlayacak donanıma sahip olmadığını belirterek kardeşine ait çalışmayı kendisine aitmiş gibi sunmuş olabileceği ihtimali üzerinde durmuştur⁴ (Pataçakov, 1966, s. 146-147). Ardından V. A. Kojevnikov 22 harften oluşan yeni bir alfabe geliştirmişse de 1922 yılında yapılan toplantılar neticesinde M. G. Torosov ve N. M. Odejkin tarafından hazırlanan 25 harften oluşan yeni alfabe kabul edilmiş ve Şubat 1922’de onaylanmıştır (Artemenko, 1966, s. 143-144). Bununla birlikte, alfabenin nihai

⁴ Konuyla ilgili Gülsüm Killi Yılmaz; resmî olarak Hakas alfabesinin oluşturulmasına yönelik çalışmaların Stepan Dmitriyeviç Maynagaşev’in vefatından sonra (1921) başladığını belirtirken, Artemenko’nun Tadar miçigi adlı çalışmaya ulaşmanın mümkün olmadığı şeklindeki tespitine de vurgu yapmıştır. Ayrıca Yılmaz, S. D. Maynagaşev’in konuya dair akademik yetkinliğini göz önünde bulundurmuş ve 1925 yılındaki kongre kayıtları ışığında, alfabeyi hazırlayan asıl ismin Stepan Dmitriyeviç Maynagaşev olması gerektiği yönündeki iddiaları desteklemiştir. Bk. Killi Yılmaz, 2024: 249-250.

biçimini kazanması ve yazı sistemine ilişkin kesin kararın alınması ancak 1924 yılında gerçekleşmiştir.⁵

Bu gelişmeler, Hakasya'nın idari ve siyasi yapısında yaşanan değişikliklerle eş zamanlı olarak ilerlemiştir. Nitekim 1923 yılında Hakas uyezdidin kurulması, yazı dilinin oluşturulması sürecinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bölgenin idari ve coğrafi açıdan ayrılmış olması, okuryazarlığın yaygınlaştırılması ihtiyacını gündeme getirmiş ve bu da Hakas yazı sisteminin geliştirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Oreşkova, 2020, s. 138).

Bu değişiklikler sürerken Hakas yazı dili çalışmaları da hız kazanmıştır. 25 Nisan 1924 tarihinde Yenisey Vilayeti Halk Eğitim Dairesi, Hakas yazı dilinin geliştirilmesine yönelik bir karar almıştır. Bu belgeye ve Halk Eğitim Dairesinin 24 Haziran 1924 tarihli emrine dayanarak Hakas Uyezdi Devrimci Komitesi'nin 4 Eylül 1924 tarihli kararıyla, Hakas yazı dilinin oluşturulması için özel bir komisyonun kurulması onaylanmıştır. Komisyonunda K. K. Samrin, S. İ. Kuzurgaşev, K. S. Todışev, P. T. Ştıgışev, İ. M. Kışteyev, M. İ. Raykov yer almış; başkanlığa G. İ. İtgin getirilmiştir. Komisyon, 1925-1926 eğitim-öğretim yılında ulusal okullarda ana dilinde eğitimin başlatılabilmesi amacıyla bir alfabe oluşturmak ve 1. ile 2. sınıflar için ders kitapları hazırlamakla görevlendirilmiştir. Ananiy Timofeyeviç Kazanakov da komisyona sonradan dâhil edilerek çalışmalara katkıda bulunmuştur (Pataçakov, 1966, s. 147, 149; Karpov, 2007b, s. 224).

1920'li yıllarda yürütülen Hakas yazı dili çalışmalarının en somut sonuçlarından biri, 1925-1926 yıllarında ilk Hakasça ders kitaplarının hazırlanması olmuştur. Bu süreçte hazırlanan ders kitabı taslakları, 1925 yılının Haziran ayında Moskova'daki SSCB Halkları Merkez Yayınevi'ne (*Tsentrizdat* – *Tsentral'noye izdatel'stvo narodov SSSR*) gönderilmiş; 1926 yılının sonbaharında Hakasya'ya, ilk Hakasça ders kitapları ulaşmıştır. Bu ilk kitaplar arasında Kirill Semenoviç Todışev'in *Xakastıñ in pastap ügrener pıçii* (Hakasların ilk ders kitabı) ve Konstantin Konstantinoviç Samrin'in *Xakastarnıñ pastağı pögın pıçii* (Hakasların aritmetik üzerine ilk kitabı) adlı kitapları ile Ananiy Timofeyeviç Kazanakov'un *Hakastarnıñ şkolazı: Pastağı xıgırar pıçık* (Hakasların Okulu: İlk Okuma Kitabı) adlı çalışması yer almıştır⁶ (Pataçakov,

⁵ Hakas yazı dilinin teşekkülü 18. yüzyıldan itibaren bölgeye düzenlenen bilimsel gezilerle başlayan ilk derleme faaliyetlerinden Çarlık dönemindeki dil çalışmalarına ve Sovyetler Birliği dönemindeki alfabe reformlarına kadar uzanan geniş bir tarihsel arka plana sahiptir. Hakas yazı dilinin oluşturulma süreci ile ilgili kapsamlı bir analiz için bk. Güven, 2023.

⁶ Hakas yazı dilinin oluşturulmasında görev alan ve Hakas eğitim tarihinin önde gelen isimlerinden birçoğu, 1930'lu yılların ikinci yarısında ağırlaşan siyasi baskıların (repressiya) hedefi olmuştur. Özellikle 1937-1938 yıllarında K. K. Samrin ve İ. M. Kışteyev gibi şahsiyetler “halk düşmanı” ilan edilerek idam edilmiştir. Bu trajik sürecin bir sonucu olarak 18 Haziran 1938 tarihli resmî kararlar, söz konusu yazarların hazırladığı ders kitapları yasaklanmış; ulusal okullar uzun süre ana dilinde eğitim materyali eksikliğiyle karşı karşıya kalmıştır (Karpov, 2007a, s. 202). Kazanakov'un bu

1966, s. 150; Baltıjakov, 1981, s. 111; Beloglazov, 1997, s. 165). Bu kitapların görsellerini ise Pyotr Tarasoviç Ştıgaşev hazırlamıştır (Pataçakov, 1984, s. 142). Hakas yazı sisteminin oluşturulması ve Hakasça ilk ders kitaplarının basılması ile Hakasça ilk gazete Xızıl Aal'ın 1927 yılında yayımlanmaya başlaması da yazı dilinin gelişmesinde ve okuryazarlığın yaygınlaştırılmasında oldukça etkili olmuştur.⁷

Sözü edilen üç ders kitabından günümüze yalnızca K. S. Todışev'in çalışması ulaşmış olup Hakas Dil, Edebiyat ve Tarih Bilimsel Araştırma Enstitüsü (HakNİİYALİ) kütüphanesinde bulunmaktadır (Karpov, 2007b, s. 225). Ananiy Timofeyeviç Kazanakov'un *Hakastarnıñ şkolazı: Pastağı xıǵırar pıçık* adlı eserine dair ayrıntılar ise çalışmayı St. Petersburg'daki Saltıkov-Şçedrin Kütüphanesi'nde⁸ inceleyen K. M. Pataçakov'un aktardığı bilgilere dayanmaktadır. 1926 yılında Moskova'da 3.000 adet basılan ve 48 sayfadan oluşan bu eser, Hakas kültürünü ve günlük yaşamını konu alan okuma metinleri ile zengin görseller içermektedir. Eserin 47. sayfasında G. İ. İtgin tarafından Hakasçaya *Xakastıñ xızıl ırı* (Hakasların Kızıl Şarkısı) adıyla çevrilen "La Marseillaise" metni, 48. sayfasında ise çevirmeni belirtilmeyen bir "Enternasyonal" tercümesi yer almaktadır (Karpov, 2007b, s. 227).

1.4. Ananiy Timofeyeviç Kazanakov'un Eserleri

Bu bölümde, Ananiy Timofeyeviç Kazanakov'un eserleri kronolojik bir sıra gözetilerek tablo hâlinde sunulmuştur. Tablo; söz konusu eserlerin yayım yılı, içeriği, hedefi kitlesi, türü ve yazıldığı alfabe göz önünde bulundurularak düzenlenmiştir.

baskı döneminden nasıl etkilenmediğine ya da sağ çıktığıma dair mevcut kaynaklarda doğrudan bir bilgiye rastlanmamıştır. Bununla birlikte onun yoksul ve köylü kökenli bir aileden gelmiş olması dolayısıyla sınıfsal durumu, erken dönemde VKP (b) organları nezdinde bir anlamda kazandığı siyasi güvenilirlik ve Büyük Temizlik yıllarında aktif siyasi ya da idari rollerden uzak durarak eğitim alanındaki faaliyetlerini sürdürmesi, bu süreçten kurtulabilmesini sağlayan etkenler olarak değerlendirilmek mümkündür. Nitekim Sultrekov (2016), 1905 Devrimi sonrasında Tomsk'taki gösterilere katılan Kazanakov'un, arkadaşlarının kara listeye alındığını gördükten sonra memleketine dönmeyip uzak bir altın madeninde sıradan işçi olarak çalışmaya başladığını aktarmakta; Kazanakov'un bu hareketi kalabalık içinde görünmez kalmak amacıyla yaptığını, gösterilere katılmış biri olarak kendisini kolay bulamazlar diye düşünmüş olabileceğini ima etmektedir. Söz konusu baskı dönemi, tasfiye edilen Hakas aydınları ve bu sürecin etkileri üzerine ayrıntılı bilgi için bk. Aktaş, 2023.

⁷ Sovyetler Birliği'nde yürütülen dil politikaları kapsamında, 1929 yılında Hakaslar için Latin temelli yeni bir alfabe sistemine geçilmiştir. Ancak politiklardaki değişikliklerle birlikte Hakaslar, 1939 yılında yeniden Kiril alfabesine dönüş yapmıştır. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Daudov ve Mamışeva, 2011; Tugujekova ve Mamışeva, 2010; İnkijekova, 1951.

⁸ Günümüzde adı Rusya Millî Kütüphanesi (Rossiyskaya natsional'naya biblioteka-RNB) olarak bilinmektedir.

Tablo 1. Ananiy Timofeyeviç Kazanakov'un Yayın Listesi (1926-1948)

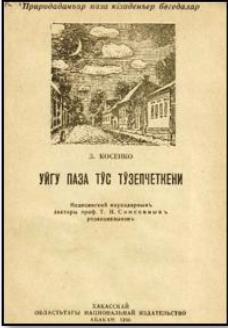

1.	— ⁹	Eser Adı	Hakastarnıñ şkolazı: Pastağı xıgırar pıçık (Hakasların Okulu: İlk Okuma Kitabı)
		Yazar	Ananiy Timofeyeviç Kazanakov
		Yıl	1926
		Yayınevi	Tsentrizdat
		Dil	Hakasça
		Alfabe	Kiril
		Tür	Okuma Kitabı
2.		Eser Adı	Zavhoz (Demirbaş Müdürü)
		Yazar	Pyotr Vasilyeviç Ginsel (Çev. Ananiy Timofeyeviç Kazanakov)
		Yıl	1935
		Yayınevi	OGIZ (Novosibirsk)
		Dil	Hakasça
		Alfabe	Latin
		Tür	Edebî çeviri
3.		Eser Adı	Xakas tılıne yğrençen knige pastalıoı şkolaa: grammatikanan pravopisanie: II- çı çardıx 4-çı klastın ugredi (İlkokul İçin Hakas Dili Öğrenme Kitabı: Dil Bilgisi ve İmla: İkinci Bölüm, 4. Sınıf Dersi)
		Yazar	Ananiy Timofeyeviç Kazanakov
		Yıl	1935
		Yayınevi	OGIZ (Novosibirsk)
		Dil	Hakasça
		Alfabe	Latin
		Tür	Ders Kitabı

⁹ Eserin Hakasya'daki kütüphanelerde fiziki nüshası bulunmamaktadır. St. Petersburg'daki Rusya Millî Kütüphanesi Ulusal Edebiyatlar Fonu'nda ONL Hakas./4-11 yer numarasıyla korunmakta olan çalışmanın dijital olarak kapak görseline erişilemediğinden ilgili alan boş bırakılmıştır.

7.		Eser Adı	Hakasskay literaturnay tîlniñ orfografiyazı (Hakas Edebi Dilinin İmlası)
		Yazar	Ananiy Timofeyevich Kazanakov
		Yıl	1939
		Yayınevi	Hakas. filial Krasnoyar. KrayGİZA (Abakan)
		Dil	Hakasça
		Alfabe	Kiril
		Tür	Yazım Kılavuzu
8.		Eser Adı	Pravopisaniyedeñer uprajneniyelerniñ sbornigi: pastagı çardığı naçal'nay şkolaniñ 1 paза 2 klasstarına (İmla Üzerine Alıştırma Kitabı: Birinci Bölüm, İlkokul 1. ve 2. Sınıflar İçin)
		Yazar	Ananiy Timofeyevich Kazanakov
		Yıl	1939
		Yayınevi	XAKGİZ (Abakan)
		Dil	Hakasça
		Alfabe	Kiril
		Tür	Alıştırma Kitabı
9.		Eser Adı	Xakas tîliniñ ucebniği: grammatika paза pravopisaniye, I çardığı, naçal'nay şkolaniñ 1 paза 2 klasstarına (Hakas Dili Ders Kitabı: Dil Bilgisi ve İmla, Birinci Bölüm, İlkokul 1. ve 2. Sınıflar İçin)
		Yazar	Ananiy Timofeyevich Kazanakov
		Yıl	1939
		Yayınevi	Hakas. obl. gos. izd-vo (Abakan)
		Dil	Hakasça
		Alfabe	Kiril
		Tür	Ders Kitabı

10.		Eser Adı	Xakas tilinin ucebniği: grammatika paza pravopisaniye, II çardığı, naçal'nay şkolaniñ 3 paza 4 klasstarına (Hakas Dili Ders Kitabı: Dil Bilgisi ve İmla, İkinci Bölüm, İlkokul 3. ve 4. Sınıflar İçin)
		Yazar	Ananiy Timofeyeviç Kazanakov
		Yıl	1939 ¹⁰
		Yayınevi	Hakas. obl. gos. izd-vo (Abakan)
		Dil	Hakasça
		Alfabe	Kiril
		Tür	Ders Kitabı
11.		Eser Adı	Pravopisaniyedeñer uprajneniyelerniñ sbornigi: II çardığı naçal'nay şkolaniñ 3 klassına (İmla Üzerine Alıştırmalar Kitabı: İkinci Bölüm, İlkokul 3. Sınıf İçin)
		Yazar	Ananiy Timofeyeviç Kazanakov
		Yıl	1940
		Yayınevi	Hakas. obl. nats. izd-vo (Abakan)
		Dil	Hakasça
		Alfabe	Kiril
		Tür	Alıştırma Kitabı
12.		Eser Adı	Pravopisaniyedeñer uprajneniyelerniñ sbornigi: III çardığı naçal'nay şkolaniñ 4 klassına (İmla Üzerine Alıştırmalar Kitabı: Üçüncü Bölüm, İlkokul 4. Sınıf İçin)
		Yazar	Ananiy Timofeyeviç Kazanakov
		Yıl	1940
		Yayınevi	Hakas. obl. nats. izd-vo (Abakan)
		Dil	Hakasça
		Alfabe	Kiril
		Tür	Alıştırma Kitabı

¹⁰ Eserin dış kapağında yayım yılı 1940 olarak görünmekle birlikte iç kapakta iki ayrı yerde 1939 yılı yer almaktadır. Bu çalışmada iç kapaktaki bilgiler esas alınarak 1939 yılı benimsenmiştir.

13.		Eser Adı	Bukvar' (Alfabe)
		Yazar	Ananiy Timofeyevič Kazanakov
		Yıl	1946
		Yayınevi	Hakas. Obl. Nats. İzd-vo (Abakan)
		Dil	Hakasça
		Alfabe	Kiril
		Tür	Alfabe Kitabı
14.		Eser Adı	Uyğu paža tūs tüzepçetkeni (Rus. Son i snovideniye) (Uyku ve Rüya Görme)
		Yazar	Zinaida Vasilyevna Kosenko (Çev. Ananiy Timofeyevič Kazanakov)
		Yıl	1946
		Yayınevi	Hakas. obl. nats. izd-vo (Abakan)
		Dil	Hakasça
		Alfabe	Kiril
		Tür	Bilimsel çeviri
15.		Eser Adı	Çir üstünde çurtas pastalganı (Rus. Vozniknoveniye jizni na zemle) (Yeryüzünde Yaşamın Başlangıcı)
		Yazar	Aleksandr Ivanoviç Oparin (Çev. Ananiy Timofeyevič Kazanakov)
		Yıl	1946
		Yayınevi	Hakas. obl. nats. izd-vo (Abakan)
		Dil	Hakasça
		Alfabe	Kiril
		Tür	Bilimsel çeviri

16.		Eser Adı	Hakas tiliñin grammatikazı: I çardıǵı, pastalıǵ şkolanıñ ikinci klasına uçeбnik (Hakas Dilinin Grameri: Birinci Bölüm, İlkokul 2. Sınıf İçin Ders Kitabı)
		Yazar	Innokentiy Fedoroviç Kokov, Ananiy Timofeyeviç Kazanakov
		Yıl	1948
		Yayınevi	Hakas obl. nats. izd-vo (Abakan)
		Dil	Hakasça
		Alfabe	Kiril
		Tür	Ders Kitabı

Ananiy Timofeyeviç Kazanakov'un çalışmalarına bakıldığında, bunların büyük ölçüde Hakasçanın öğretimine yönelik ders kitapları ile yardımcı materyallerden oluştuğu görülmektedir. 1926 yılında Moskova'da basılan *Hakastarnıñ şkolazı: Pastaǵı xıǵırar piçik* ile başlayan ve 1948'e kadar uzanan yaklaşık yirmi iki yıllık süreçte on altı eser yayımlamıştır. Bununla birlikte Mamışeva (2013'ten akt. Mamışeva, 2016, s. 169) ve Hakas Kitap Yayınevi'nin (Hakasskoye knijnoye izdatel'stvo) 1928-2001 yıllarını kapsayan katalog kaydı (Viçujanina, 2004, s. 21), Kazanakov'un 1942 yılında Hakasça olarak 6. ve 7. sınıflar için *Grammatika hakasskogo yazıka: Ç. 2. Sintaksis: Uçeб. dlya 6-7 kl.* adlı 146 sayfalık bir ders kitabı daha yayımladığına işaret etmektedir. Ancak eserin Hakasça adına ve fiziksel nüshasına kütüphane kataloglarından ulaşılamamış; bu nedenle tabloya dâhil edilememiştir. Öte yandan Rusya Ulusal Kütüphanesi Ulusal Edebiyatlar Fonu katalog kaydına göre (ONL Hakas./2-35) Kazanakov'un 1945 yılında yayımlanan *Biletı dlya vypusknih ekzamenov za kurs naçal'noy şkolı i IV klassov semiletney i sredney şkolı: 1944/45 uçeбnyy god* (İlkokul Kursu ve Yedi Yıllık ile Orta Okul 4. Sınıfları Mezuniyet Sınavları için Sınav Soru Kartları: 1944-45 Öğretim Yılı) adlı kitapçığı *Pastalıǵ şkolanıñ kursınıñ paза çiti çılıǵ paза ortın şkolanıñ IV klasına vipusknoy ekzamennerge biletter: 1944-45 üğredig çılga* adıyla Hakasçaya çevirdiği anlaşılmaktadır. Ancak çevirinin fiziksel nüshasına ulaşılamamış; bu nedenle söz konusu eser de tabloya eklenmemiştir. Bu eserlerin on ikisi Kiril, üçü Latin alfabesiyle kaleme alınmış; biri ise her iki alfabe ile birlikte basılmıştır. Dönemin alfabe politikalarıyla doğrudan bağlantılı olan bu durum, Kazanakov'un Hakas alfabe tarihinde yaşanan değişikliklere uyum sağlayarak eğitim faaliyetlerini kesintisiz olarak sürdürdüğünü göstermesi bakımından ayrıca önem taşımaktadır. Bununla birlikte farklı sınıflara yönelik hazırlanmış dil bilgisi, alfabe ve yazma

alıştırmaları gibi kitapları, Hakasçanın eğitim dili olarak sistemli bir biçimde öğretilmesine yönelik erken dönem girişimlerin örnekleridir.

Kazanakov'un eserleri arasında, Hakas yazı dilinin gelişim seyrini belirleyen bir çalışma özellikle öne çıkmaktadır. 1939 yılında Abakan'da yayımlanan *Hakasskay literaturnay tîlniñ orfografiyası*, Hakas yazı dilinin standartlaşma sürecinde hazırlanmış ilk yazım kılavuzu olma niteliğini taşımaktadır. Söz konusu çalışmanın ortaya çıkışı, 25-29 Ağustos 1936 tarihlerinde gerçekleştirilen Birinci Bölgesel Dilbilim Konferansı ile doğrudan bağlantılıdır. Hakas edebî dilinin normlarının belirlenmesinde önemli rol oynayan bu konferansta 25 maddelik bir sonuç bildirisi yayımlanmış; Kazanakov'un çalışması da bu bildiriye alınan kararlar doğrultusunda hazırlanmıştır (Şulbayev, 1998'den akt. Killi Yılmaz, 2014, s. 181-182). Nikolay Georgiyeviç Domojakov, 1947 yılında yayımlanan *Xakasskay Literaturnay Tîlniñ Orfografiyası* (Hakas Edebî Dilinin Yazımı) adlı eserin ön sözünde, Kazanakov'un alanında ilk olan bu çalışmasının aceleyle hazırlandığını ve konuların büyük bir kısmının bilimsel temellere dayandırılmadan kaleme alındığını ifade etmiştir. Bu nedenle Hakasçanın güncel ihtiyaçlarına tam anlamıyla cevap veremediğini belirtmiştir (Xakasskay literaturnay..., 1947, Ön Söz). Diğer taraftan ön sözde yer alan bilgilere bakıldığında; Kazanakov'un F. G. İshakov ve D. F. Kokova gibi isimlerle birlikte yeni kılavuzu hazırlayan heyetin içerisinde yer aldığı görülmektedir. Bu durum, Kazanakov'un bu alandaki tecrübesinin ve öncü rolünün göz ardı edilmediğini göstermesi bakımından önemlidir.

Kazanakov, bu alandaki faaliyetlerinin yanı sıra çeviri çalışmalarıyla da öne çıkmıştır. Rus yazar Pyotr Vasilyeviç Gintsel'in *Zavhoz* başlıklı hikâyesini Hakasçaya kazandıran Kazanakov, söz konusu çalışmasıyla Hakas yazılı edebiyatının gelişimine de katkı sunmuştur. Bunların yanı sıra 1946 yılında Zinaida Vasilyevna Kosenko'nun *Son i snovideniye* ile Aleksandr İvanoviç Oparin'in *Voznikoveniye jizni na zemle* adlı eserlerini de Hakasçaya çevirmiştir.

Çalışmalarındaki bir diğer dikkat çekici yön ise hedef kitlesinin çeşitliliği olmuştur. Kazanakov, sadece ilkökul düzeyindeki Hakas çocuklar için ders kitapları hazırlamakla kalmamış; aynı zamanda *Uçebnik hakasskogo yazıka dlya russkih* (1937) adlı çalışmasıyla da Hakasçayı öğrenmek isteyen Rusça konuşurlara yönelik pratik bir rehber de kaleme almıştır.

İncelenen on altı eserin on ikisi Kazanakov'un tek başına kaleme aldığı çalışmalar, üçü başka yazarlardan yapmış olduğu çeviriler, biri ise ortak hazırlanmış bir çalışmadır. Söz konusu eser, 1948 tarihli *Hakas tîlniñ grammatikası: I çardıǵı, pastalıǵ şkolanıñ ikinci klasına uçebnik* olup İnnokentiy Fedoroviç Kokov ile hazırlanmıştır. Bu eser aynı zamanda Kazanakov'un son çalışmasıdır.

Sonuç

Ananiy Timofeyeviç Kazanakov, Hakas eğitim ve kültür tarihine önemli katkılar sunan bir eğitimci ve aydın olarak öne çıkmaktadır. Matur Misyoner Okulu, Biysk Misyoner İlmihâl Okulu ve Tomsk Öğretmen Enstitüsü gibi kurumlarda eğitim gören Kazanakov, bir öğretmen olarak Sovyetlerin ilk yıllarında Hakasya'nın yaşadığı siyasi ve kültürel dönüşüm sürecinde önemli bir rol üstlenmiştir. 1924 yılında Hakas alfabesini oluşturmakla görevlendirilen komisyona dâhil edilmesiyle birlikte Hakas yazı dilinin oluşum sürecine doğrudan katkı sağlamıştır. Yayın faaliyetlerine 1926 yılında Moskova'da basılan ve Hakasça ilk ders kitaplarından biri olan *Hakastarnıñ şkolazı: Pastağı xıǵırar pıçık* adlı eseriyle başlamış; bu çalışmalarını 1948 yılına kadar devam ettirmiştir. Bu süreçte, çoğunluğu farklı düzeylerdeki öğrencilere yönelik ders kitapları olmak üzere toplam on altı eser yayımlamış; Rusçadan yaptığı edebî ve bilimsel çevirilerle Hakas kültür hayatına da katkı sunmuştur. Söz konusu faaliyetlerinin yanı sıra Kazanakov, yerel yönetimlerde ve eğitim kurumlarında da çeşitli idari görevler yürüterek farklı kademelerde sorumluluklar üstlenmiştir. Sonuç olarak Kazanakov, çok yönlü faaliyetleriyle Hakas aydınları arasında yerini almış; Hakasçanın hem yazı dili hem de eğitim dili olarak standartlaşmasında önemli katkılar sunmuştur.

Hakem Değerlendirmesi: Kör hakemlik.

Yazarların Katkı Düzeyleri: Tek Yazar %100.

Etik Komite Onayı: Yazar tarafından çalışmanın etik kurul iznine tabi olmadığı bildirilmiştir.

Finansal Destek: Yazar çalışma ile ilgili bir finansal destek alınmadığını bildirmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar çalışma ile ilgili potansiyel çıkar çatışması bulunmadığını bildirmiştir.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarına aittir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, E. (2023). Hakas Türklerinde repressiya. İ. Dilek (Ed.), *Türk dünyasında repressiya içinde* (s. 221-275). Akçağ.
- Artemenko, A. L. (1966). Naçalo sozdaniya hakasskoy pis'mennosti. *Uçeniye zapiski Hakasskogo nauçno-issledovatel'skogo instituta yazıka, literaturı i istorii*, (XII), 141-145.
- Baltıjakov, T. N. (1981). Xakas pıçiniñ törip, öskeni. *Ax Tasxil: Literaturno-hudojestvennyy al'manah*, (29), 110-120. Hakasskoye otdeleniye Krasnoyarskogo knijnogo izdatel'stva.

- Baskakov, N. A. (1951). K istorii izučeniya hakasskogo yazıka. *Zapiski Hakasskogo naučno-issledovatel'skogo instituta yazıka, literaturı i istorii*, (2), 85-104. Hakgosizdat.
- Baskakov, N. A. ve İnkijekova-Grekul (1953). *Hakassko-russkiy slovar': Okolo 14000 slov (S prilozheniyem oçerka "Hakasskiy yazık")*. Gosudarstvennoye izdatel'stvo inostrannıh i natsional'nıh slovarey.
- Beloglazov, P. E. (1997). Avtorı pervıh škol'nıh uçebnikov na hakasskom yazıke. *Ejegovnik Instituta sayano-altayskoy tyurkologii*, 165-166. Hakasskiy gosudarstvenniy universitet im. N. F. Katanova.
- Daudov, A. H., & Mamişeva, E. P. (2011). İz istorii latinizatsii natsional'nıh alfavitov SSSR. *Vestnik Sankt-Peterburgskogo Universiteta. Istorıya*, (2), 7-12.
- Güven, E. (2023). *Hakas yazı dilinin oluşturulma süreci* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- İnkijekova, A. İ. (1951). K istorii razvitiya hakasskoy pis'mennosti. *Zapiski Hakasskogo naučno-issledovatel'skogo instituta yazıka, literaturı i istorii*, (2), 119-134.
- Karpov, V. G. (2007a). Perviye peçatniye izdaniya na hakasskom yazıke i tragiçeskaya sud'ba ih avtorov (1930-1938 gg.). *Hakasskiy yazık: Problemi i perspektivi razvitiya: monografiçeskiy sbornik nauçnih statey* içinde (s. 198-203). İzdatel'stvo Hakasskogo gosudarstvennogo universiteta im. N. F. Katanova.
- Karpov, V. G. (2007b). Perviye škol'niye uçebniki na hakasskom yazıke. *Hakasskiy yazık: Problemi i perspektivi razvitiya: monografiçeskiy sbornik nauçnih statey* içinde (ss. 222-230). İzdatel'stvo Hakasskogo gosudarstvennogo universiteta im. N. F. Katanova.
- Kazanakova, O. (1995, 12 Oktyabrya). Grammatika Otsa. *Hakasiya*, (174), 8. Abakan.
- Kızlasova, İ. L. (2014). Kafedra hakasskoy filologii: istoriya i sovremennost'. *Vestnik Hakasskogo gosudarstvennogo universiteta im. N. F. Katanova*, (7), 127-131.
- Killi Yılmaz, G. (2010). *Kuzey ve Güneydoğu Sibirya Türklerinin dil durumu*. KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı.
- Killi Yılmaz, G. (2014). Hakas yazı dilinin ağız temelini değişimi üzerine. G. Killi Yılmaz & R. D. Sunçuguşev (Haz.), *Çaędař Türkoloji Araştırmaları/Sovremennıye tyurkologičeskiye issledovaniya* içinde (ss. 177-188). Ankara Üniversitesi.
- Killi Yılmaz, G. (2024). Bilim ve toplum adamı olarak Stepan Dmitriyeviç Maynagaşev (1886-1920). *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 224-257.
- Mamişeva, E. P. (2016). Ananiy Timofeyeviç Kazanakov (1886-1950) (K 130-letnemu yubileyu). *Narodi i kul'turi Sayano-Altaya i sopredelnih territoriy. Materiali Tret'ey Mejdunarodnoy nauçnoy konferentsii, posvyasçennoy 155-letiyu so dnya rojdeniya hakasskogo prosvetitelya, lingvista, etnografa Ivana Matveyeviça Őtugaşeva (26-28 oktyabrya 2016 goda)* içinde (ss. 167-169). Brigantina.
- Mohov, A. N. ve Mohova, L. A. (2009). *Kratkiye oçerki istorii narodnogo obrazovaniya Hakasii*. Hakasskoye knijnoye izdatel'stvo.
- Oreşkova, Yu. A. (2020). Stanovleniye hakasskoy pis'mennosti v 1920-1930-ye gg. kak vazhnyy etap istorii razvitiya yazıka (po dokumentam Natsional'nogo arhiva Respubliki Hakasiya). *Narodi i kul'turi Sayano-Altaya i sopredel'nih territoriy:*

- materiali VII Mejdunarodnoy naučnoy konferentsii* (ss. 137-139). Hakasskoye knijnoye izdatel'stvo imeni V. M. Torosova.
- Xakasskay literaturnay tılññ orfografiyazı/Orfografiya hakasskogo literaturnogo yazıka.* (1947). Hakasskoye Oblastnoye Natsionalnoye İzdatel'stvo.
- Pataçakov, K. M. (1966). K istorii sozdaniya hakasskoy pis'mennosti. *Uçeniye zapiski Hakasskogo nauçno-issledovatel'skogo instituta yazıka, literaturı i istorii*, (XII), 146-151.
- Pataçakov, K. M. (1984). Maturdağı Ştıgaşevter. *Ax Tasxıl*, (32), 138-142. Krasnoyarskogo knijnogo izdatel'stva.
- Pataçakov, K. M. (1987). A. T. Kazanakov. *Ax Tasxıl*, (35), 127-130. Hakasskoye otdeleniye Krasnoyarskogo knijnogo izdatel'stva.
- Sultrekov, A. (2016, 23 Eylül). Abıs polbin, ügredıgde sablanğan. *Xabar*. https://www.khakaschiry.ru/news/detail.php?ID=3012&spphrase_id=39203
- Tugujekova, V. N. ve Mamışeva, E. P. (2010). Natsional'no-yazıkovaya politika sovet'skogo gosudarstva v 1920-1930-e gg. v Oyrotskoy i Hakasskoy avtonomnih oblastyah. *Gumanitarniye nauki v Sibiri*, (1), 64-67.
- Tugujekova, V. N. ve Dankina, N. A. (2023). *İz istorii narodnogo obrazovaniya Yeniseyskoy gubernii. Krasnoyarskiy istoričeskiy al'manah: Vipusk perviy* içinde (s. 214-220). Krasnoyarsk: Soyuz krayevedov Eniseyskoy Sibiri.
- Vıçujanina, A. G. (Sost.). (2004). *Hakasskoye knijnoye izdatel'stvo: Katalog knig (1928-2001)*. Nats. b-ka im. N.G. Domojakova Resp. Hakasiya.

EXTENDED SUMMARY

This study examines the life, educational activities, and works of Ananiy Timofeyevich Kazanakov (1886–1950), one of the significant figures in the history of Khakas education and culture. Having played a pioneering role in the formation of the Khakas written language, Kazanakov is a figure on whom only a limited number of studies exist, and this work aims to present his role in the history of Khakas education and culture from a comprehensive perspective.

Biographical information was compiled from secondary sources, while Kazanakov's publication list was established through library catalogues and bibliographic literature, with works examined in terms of publication year, language, alphabet, and genre. The study addresses three main axes: Kazanakov's life, his educational and administrative activities, and his works.

Born into a poor family in the village of Matur, Kazanakov received his early education at the Matur Missionary School and subsequently at the Biysk Missionary Catechetical School. He enrolled at the Tomsk Teacher's Institute in 1905, but the revolutionary events of that same year cut short his studies. Beginning his teaching career in Ust-Anzas in 1908, Kazanakov also assumed various administrative roles in local government during the early Soviet period. His inclusion in the special commission established in 1924 to create the Khakas alphabet marked his direct contribution to the formation of the Khakas written language. He served at the Khakas branch of the Krasnoyarsk Soviet-Party School between 1926 and 1930, and at the Soviet-Party School

of the Khakas Autonomous Oblast between 1930 and 1940. Following his military service, he worked from 1944 onward as a methodologist at the Khakas Oblast Teacher Development Institute and subsequently as head of its Khakas Schools Department, and was among the first teaching staff of the Khakas Philology Department at the Abakan State Teacher's Institute.

Kazanakov's publishing career began with *Hakastarnıy şkolazı: Pastağı xıǵırar pıçık*, one of the first textbooks in the Khakas language, printed in Moscow in 1926, and grew into a corpus of sixteen works spanning until 1948. These include grammar and spelling textbooks for various grade levels, primer books, spelling exercise collections, an orthographic guide, a practical Khakas language guide for Russian speakers, and literary and scientific translations. The alphabets used across his publications directly reflect Soviet language policy: works from 1935 and 1937 were written in the Latin script, while all publications from 1939 onward were printed in Cyrillic. The fact that five works appeared in 1939 alone, immediately following this transition, demonstrates that Kazanakov bore the responsibility of comprehensively renewing the existing Latin-script materials largely on his own. Among these works, the *Hakasskay litarturnay tılñıñ orfografıyazı*, published in 1939, holds particular significance as the first orthographic guide compiled for the Khakas literary language. It was prepared in accordance with the decisions taken at the First Regional Linguistics Conference held on 25-29 August 1936. In the preface to his own work of the same title published in 1947, Domojakov argued that the guide had been written hastily and without sufficient scientific grounding, and that it fell short of fully addressing the contemporary needs of the Khakas language. Nevertheless, the preface to the new guide, written by Domojakov, reveals that Kazanakov was also among the committee that prepared it, demonstrating that his pioneering role was not overlooked.

Taken together, these findings show that Kazanakov's place in Khakas cultural history cannot be reduced to a single dimension. He simultaneously assumed responsibilities across a wide range of activities — from alphabet design and the codification of spelling rules to the preparation of graded textbook series, translation work, and institutional administration. This range of activities shows that Kazanakov's individual scholarly production unfolded in close alignment with the cultural objectives of the Soviet modernization project. In this respect, Kazanakov may be regarded as one of the most representative figures of the pedagogical intelligentsia that emerged in Khakassia during the early Soviet period.